

1.11.2013

Dnro 2833/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

KAUPUNGIN LASTENSUOJELUN YLEINEN KÄYTÄNTÖ LAPSEN YHTEYDENPIDON TOTEUTTAMISESSA OLI LAINVASTAINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 24.6.2013 osoittamassaan kirjoituksessa kaupungin sosiaali- ja terveystalvelujen menettelyä lastensuojelua koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että hänen ja lastensa välistä yhteydenpitoa oli rajoitettu, ilman että asiasta olisi tehty valituskelpoisia päätöksiä. Hän arvosteli sosiaali- ja terveystoimea myös siitä, ettei hänen lapsiaan koskevia asiakassuunnitelmia oltu laadittu. - - -

- - -

3 RATKAISU

3.1 Asiakassuunnitelman laatiminen

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Suunnitelmaan on lisäksi kirjattava, miten lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan. Asiakassuunnitelmassa on myös arvioitava se, millä tavoin tavoite perheen jälleenyhdistämisestä voidaan ottaa huomioon lapsen edun mukaisella tavalla.

Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava mainitun säännöksen mukaan vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, ellei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. Lapsen vanhemmille laadittavan asiakassuunnitelmassa arvioidaan niitä erityisen avun ja tuen tarpeita, joita vanhemmilla saattaa asiassa olla. Suunnitelman yhtenä tarkoituksena on myös tukea mahdollisuuksia ja edellytyksiä perheen jälleenyhdistämiseen.

Saadun selvityksen mukaan kyseessä oleville lapsille on laadittu voimassa olevat asiakassuunnitelmat. Saatua selvitys on siten osittain ristiriidassa kantelukirjoituksessa esitetyn kanssa. Tästä syystä kirjoitus ei anna tältä osin aihetta puoleltani enempään.

Totean kuitenkin vielä yleisesti seuraavaa.

Lastensuojelulain tarkoittamilla asiakassuunnitelmissa pyritään kokonaisvaltaiseen lapsen ja hänen perheensä ongelmien jäsentämiseen siten, että lapsen tarpeenmukainen sijaishuolto ja siihen liittyvät palvelut ja muut tukitoimet voidaan järjestää lapsen edun ja hänen yksilöllisen tarpeen huomioivalla ja sen edellyttämällä tavalla.

Asiakassuunnitelmista (lasta koskevassa ja vanhemmalle laaditussa) on selvitettävä ja arvioitava myös millä tavoin lapsen vanhemmille tulee järjestää vanhemmuutta tukevia palveluja ja tukitoimia. Asiakassuunnitelmiin kirjatut tavoitteet ja keinot palvelevat siis toisaalta lapsen sijaishuollon järjestämistä ja toisaalta myös lastensuojelulain 30 §:ssä sijaishuollossa vastuussa olevalle kunnalle säädettyä tavoitetta lapsen perheen kuntoutumiseksi ja perheen jälleenyhdistämiseksi.

Asiakassuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen vanhempien, lapsen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Lapsella ja lapsen vanhemmilla on oikeus esittää omia käsityksiään ja mielipiteitään tarpeistaan sekä siitä, miten palvelut ja tukitoimet tulisi järjestää. Mikäli viranomaisen ja vanhemmat ovat erimielisiä siitä mitä asiakassuunnitelmaan tulisi kirjata, tulisi tällaisessa erimielisyystilanteessa asiakassuunnitelmasta ilmetä vanhempien tai lapsen eriävät käsitykset. Asiakassuunnitelma ei ole sellainen osapuolia sitova asiakirja, etteikö sitä voitaisi muuttaa tai etteikö esimerkiksi lapsen vanhemmilla olisi oikeutta muuttaa aikaisemmin esittämiään mielipiteitä ja käsityksiä. Asiakassuunnitelmaa tuleekin voida joustavasti muuttaa aina mikäli olosuhteet tai esimerkiksi lapsen tarpeet antavat siihen aihetta.

Totean vielä tässä yhteydessä, että sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslaki) 8 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus osallistua palvelujensa suunnitteluun ja niiden toteuttamiseen. Viranomaisella on puolestaan velvollisuus edistää ja myötävaikuttaa tämän oikeuden toteutumiseen. Tässä tarkoituksessa viranomaisen on sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaisella tavalla selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä asiakkaan asiassa. Selvitys on säännöksen mukaan annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen.

3.2

Lapsen oikeus yhteydenpitoon ja yhteydenpidon rajoittaminen

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on säädöksen mukaan oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu lastensuojelulain 30 §:ssä tarkoitettussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten kanssa. Edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle on erikseen säädetty lain 62 §:ssä. Yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä lain 63 §:n mukainen määräaikainen päätös.

Lastensuojelulain mukaan yhteydenpidosta lapsen ja vanhemman välillä sovitaan siis ensisijaisesti asiakassuunnitelmassa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös suunnitelma yhteydenpidosta ja sen toteuttamisesta. Mikäli asianomainen on tyytymätön asiakassuunnitelmassa sovittuun tai muutoin kirjattuun tai sovittuun yhteydenpidon määrään tai toteuttamistapaan, tulee yhteydenpidon rajoittamisesta tehdä viimekädessä valituskelpoinen päätös. Päätökseen tulee liittää asianmukainen valitusosoitus. Yhteydenpidon rajoittamisesta koskevasta päätöksestä voidaan valittaa suoraan hallinto-oikeuteen.

Lapsen ja hänen yhteydenpitoon oikeutetun läheisensä oikeusturva edellyttää sitä, että asiasta tehdään päätös yhteydenpidon rajoittamisesta aina silloin, kun yhteydenpidosta tai sen määrästä tai toteuttamistavasta ei ole voitu päästä yhteisesti sopimukseen. Korostan, että vaikka asiasta olisikin sovittu asiakassuunnitelmassa, on yhteydenpitoon oikeutetulla henkilöllä aina oikeus muuttaa mielipiteensä asiakassuunnitelmasta sovitusta ja tarvittaessa siis vaatia lisää tapaamisia tai tapaamisen toteuttamistapoihin muutoksia. Mikäli tällaisessa tilanteessa asiakassuunnitelmaa ei voida esitetyn vaatimuksen mukaisella tavalla muuttaa, on asiassa edellä sanotun mukaisesti tehtävä viimekädessä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

Kantelija on kirjoituksessaan kertonut, että hän on ilmaissut kaupungin vastuussa oleville viranhaltijoille tyytymättömyytensä tapaamisten määrään ja niiden toteuttamistapoihin. Kantelija on nimenomaan kannellut siitä, ettei asiassa ole tehty päätöksiä.

Kaupungin sosiaalitoimen lausunnossa ja selvityksessä on todettu, että ”12.6.2013 neuvottelussa oli erimielisyyksiä, mutta käsitykseksi jäi se, että myös kantelija hyväksyi lopulta suunnitelman, kuten 8.8.2013 pidetyssä asiakasneuvottelussa tehdyn suunnitelman.”

Asiassa on siten esitetty ristiriitaista selvitystä. Nähdäkseni minulla ei käytettävissäni olevin keinoin ole mahdollisuutta saada asiaan muuta selvitystä. Tästä syystä kantelijan kirjoitus ei anna aihetta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän kaupungin sosiaali- ja terveystoimen huomiota edellä yhteydenpidon rajoituksesta päättämisestä sanottuun. Korostan tässä yhteydessä vielä sitä, että viranomaisella on, kuten edellä olen esittänyt, sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukainen velvollisuus selvittää asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä viranomaisen velvollisuudet ja oikeudet asiassa.

Kaupungin sosiaalitoimen lausunnon liitteenä olevasta sosiaalityöntekijöiden selvityksestä ilmenee lasten yhteydenpidon toteuttamisesta vielä seuraavaa.

Selvityksessä on todettu, että ”Kun lapsi sijoitetaan pitkäaikaiseen sijasiperheeseen, tapaamisia ja puheluja vähennetään. Yhteydenpitoa vähennetään siksi, että lapset saisivat aikaa asettua, rauhoittua ja tutustua uuteen perheeseen. Kun lapsen tilanne on vakiintunut ja hän on asettunut perheeseen, voidaan yhteydenpitoa lisätä. Tapaamisten vähentämisestä kerrotaan sekä vastaanottoperhevaiheessa että siirtoneuvottelussa, jossa lapsi siirtyy pitkäaikaiseen sijasiperheeseen.”

Kyseessä olevasta selvityksestä saa sen kuvan, että kaupungin sosiaalitoimi toimii säännönmukaisesti edellä kuvatulla tavalla silloin, kun kysymys on selvityksessä tarkoitettusta pitkäaikaisesta lapsen sijaishuoltoon sijoittamisesta.

Totean, että lastensuojelulaki ei tunne tällaista erityistä siirtymä- tai rauhoittumisaikaa, jonka aikana tapaamisia voitaisiin säännönmukaisesti vähentää, tai niitä ei järjestettäisi ollenkaan. Lapsen yhteydenpitoa koskevat ratkaisut on toteutettava yksilöllisesti lapsen edun mukaisella tavalla. Joissain tilanteissa lapsen yksilölliset olosuhteet voivat olla perusteena, ettei

tapaamisia lasta sijaishuoltoon sijoitettaessa voida järjestää tai niitä joudutaan vähentämään. Tällaisen ratkaisun on perustuttava, kuten edellä olen todennut, aina lapsen yksilöllisiin olosuhteisiin ja lapsen edun yksilölliseen punnintaan. Mielestäni kaupungin sosiaalitoimen edellä kuvattu kaikissa tapauksissa noudatettu käytäntö on lastensuojelulain vastainen ja estää yleisesti noudatettuna lapsen laissa säädetyn yhteydenpito-oikeuden toteutumisen.

Totean vielä, että tällainen kaavamainen aina kaikissa tilanteissa noudatettava menettely ei perustu yksilölliseen lapsen edun arviointiin. Mielestäni erityisesti tällaisessa tilanteessa tulisi asiakaslain mukaisella tavalla selvittää lapsen vanhemmille ja lapselle heidän oikeutensa asiassa.

Korostan vielä, että mikäli asianomainen on tyytymätön näin määriteltyyn yhteydenpidon määrään tai sen toteuttamistapaan, tulee yhteydenpidon rajoittamisesta tehdä viimekädessä valituskelpoinen päätös. Kiinnitän kaupungin sosiaalitoimen vakavaa huomiota edellä sanottuun.

- - -